

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การนิเทศการศึกษา
 - 1.1 แนวความคิดของการนิเทศการศึกษา
 - 1.2 ความหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.3 ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 1.4 ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา
2. การนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.1 ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.2 ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 2.3 ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน
3. หลักการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน
4. ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน
 - 4.1 ด้านโครงการนิเทศ
 - 4.2 ด้านกระบวนการนิเทศ
 - 4.3 ด้านการจัดกิจกรรมการนิเทศ
 - 4.4 ด้านรูปแบบการนิเทศ
 - 4.5 ด้านการประเมินผลการนิเทศ
5. ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 สถานภาพในตำแหน่ง
 - 5.2 ประสบการณ์ในการทำงาน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

การนิเทศการศึกษา

แนวความคิดของการนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษา เป็นภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารการศึกษา ทั้งนี้ไม่ว่าหน่วยงานทางการศึกษานั้นจะได้มีการเลือกเฟ้นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ และคุณภาพอย่างสูง เข้ามาประจำการ หรือหน่วยงานทางการศึกษานั้นจะได้มีการจัดองค์การไว้อย่างเยี่ยมยอด หรือหน่วยงานทางการศึกษานั้นได้จัดระบบควบคุม กำกับ ดูแลการดำเนินงานไว้เป็นอย่างดีแล้วก็ตาม การนิเทศการศึกษาก็ยังคงมีความสำคัญสำหรับการบริหารการศึกษานั้นเอง เหตุผลก็คือว่าโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทั้งระบบเศรษฐกิจ การเมือง การสังคม และอื่น ๆ ซึ่งมีผลจากความก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ และเทคโนโลยี รวมตลอดถึงประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างมวลมนุษยย์ในโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็วฉับพลัน ก่อให้เกิดการหลงไหลทางด้านวิทยาการและเทคโนโลยี จากแหล่งหนึ่งไปยังแหล่งอื่น ๆ อย่างรวดเร็ว มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษยย์ในสังคมที่จะต้องมีการปรับปรุงวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน

เมื่อสิ่งต่าง ๆ ในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแล้ว การศึกษาซึ่งมีบทบาทในการเตรียมบุคคลเข้าไปสู่สังคม จึงต้องมีการปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและมีผลโดยตรงต่อการปรับปรุงหลักสูตรในแต่ละระดับ ให้สอดคล้องกับแนวทางในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร พ.ศ. 2503 เป็นหลักสูตร พ.ศ. 2521 การปรับปรุงหลักสูตรดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญต่าง ๆ ของหลักสูตรเดิม ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง และเป็นอยู่ในขณะนั้น เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในสรรพวิทยาการ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม และสภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้น หลักสูตร พ.ศ. 2521 เมื่อใช้มาชั่วระยะเวลาหนึ่งย่อมไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใหม่ จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรให้พัฒนาทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน หลักสูตรดังกล่าวจึงต้องมีการปรับปรุงต่อไปอีก ดังเช่น การปรับปรุงหลักสูตร พ.ศ. 2521 เป็นหลักสูตร พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการไปแล้ว

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร กระบวนการใช้หลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ก็ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับปรัชญา จุดมุ่งหมายของการศึกษา และหลักสูตรที่เปลี่ยนแปลงไป ระเบียบการนิเทศการศึกษาก็ต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนของความเปลี่ยนแปลง (change agency) ต่าง ๆ เหล่านั้น นำการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไปสู่การปฏิบัติที่โรงเรียน มีการพัฒนากระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการประสานงาน และร่วมทำงานกับครูและบุคลากรทางการศึกษาที่โรงเรียน โดยมีจุดหมายปลายทางร่วมกัน ที่คุณภาพทาง

การศึกษาที่พึงปรารถนา บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการปรับปรุง ก็คือ ศิษยานิเทศก์กับผู้บริหารโรงเรียน ดังที่ ดร.ก่อ สวัสดิพานิช อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และนักการศึกษาคนสำคัญของไทยได้เคยกล่าวว่า “ถ้าจะปรับปรุงการศึกษาแล้วให้เอาที่ศิษยานิเทศก์และผู้บริหารเป็นขั้นตอนเสียก่อน คนอื่นได้แก่ ครู หรือสิ่งอื่น ได้แก่ แบบเรียน ตำรา สื่อการสอนนั้นตามมาทีหลัง” ในการที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการเพิ่มศักยภาพของครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้สามารถปฏิบัติการกิจได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ กระบวนการนิเทศการศึกษาจะทำหน้าที่กระตุ้น เร่งเร้า ให้ครูมีความตื่นตัวที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ การนิเทศการศึกษาจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายเข้าไปสู่โรงเรียน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในโรงเรียน กระบวนการเรียนการสอนจะถูกพัฒนาให้ก้าวหน้าและทันสมัยอยู่เสมอ ในที่สุดการนิเทศการศึกษาจะทำหน้าที่ควบคุม ดูแล และรักษาคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่คาดหวังของสังคมในแต่ละยุค ดังนั้นจึงกล่าวสรุปได้ว่า トラバใดที่มีการเรียนการสอน トラバนั้นจะต้องมีการนิเทศการศึกษาดำเนินการควบคู่กันไปด้วยเสมอ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้กระบวนการบริหารการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศการศึกษา ทั้ง 3 กระบวนการ เป็นตัวดำเนินการพัฒนา และที่เน้นมากที่สุด คือ กระบวนการเรียนการสอน เพราะเป็นกระบวนการที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของการศึกษา ส่วนกระบวนการบริหารและกระบวนการนิเทศการศึกษา จะเป็นกระบวนการที่สนับสนุนส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้มีการพัฒนากระบวนการทั้ง 3 กระบวนการ เพื่อให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การพัฒนากระบวนการบริหาร ได้ดำเนินการอบรมผู้บริหารโรงเรียน ตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ดำเนินการโดยโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา ส่วนการพัฒนากระบวนการนิเทศการศึกษาได้มีการจัดอบรม ประชุมสัมมนา ศิษยานิเทศก์ ทั้งระดับจังหวัดและระดับอำเภอเป็นระยะ ๆ ทุกปี ภายใต้โครงการอบรมเพื่อพัฒนาศิษยานิเทศก์ระดับจังหวัดและอำเภอ/กิ่งอำเภอ นอกจากนั้นยังได้พยายามจะพัฒนาการนิเทศให้เป็นระบบ มีการพัฒนาสื่อและเครื่องมือการนิเทศการศึกษาให้เหมาะสมและมีคุณภาพ ส่งเสริมให้มีการนำสื่อและเครื่องมือการนิเทศไปใช้ในการนิเทศการศึกษาในทุกๆ ระดับของการจัดการนิเทศ ส่งเสริมวิเคราะห์วิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาการนิเทศการศึกษาก็ด้วย

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาสภาพการจัดการนิเทศการศึกษา พบว่ามีปัญหาอยู่ค่อนข้างมาก ในด้านการนิเทศการศึกษาที่ดำเนินการโดยศึกษานิเทศก์ จากรายงานการวิจัยของ สัจจิต อุทรนันท์ (2533, หน้า 27-29) เรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยทางการนิเทศการศึกษา ในประเทศไทย พบปัญหาในการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์จังหวัดว่า มีปัญหาการขาดอัตรา กำลัง ขาดความรู้ความสามารถ ขาดเครื่องมือในการปฏิบัติงาน ขาดการประสานงาน ขาดงบประมาณ ขาดยานพาหนะ ขาดแรงจูงใจและสนับสนุน และขาดการประเมินผลการปฏิบัติงาน ในส่วนปัญหาการปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ พบว่า มีปัญหาด้านการเรียนการสอน ด้านข้อมูลทางการศึกษา ด้านศูนย์วัสดุอุปกรณ์ และการได้รับมอบหมายงานที่ไม่ตรงกับตำแหน่ง หน้าที่ ปัญหาดังกล่าวทำให้ศึกษานิเทศก์จังหวัดและศึกษานิเทศก์อำเภอ ปฏิบัติหน้าที่นิเทศ การศึกษาได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ นอกจากนั้นจากการประเมินแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) พบว่า การนิเทศการศึกษามีปัญหาดังนี้

1. การนิเทศการศึกษากระทำไม่ได้ไม่ทั่วถึง การนิเทศการศึกษาที่ดำเนินการโดยศึกษานิเทศก์ ไม่สามารถดำเนินการให้ครอบคลุมโรงเรียนในสังกัดได้อย่างครบถ้วน สาเหตุของปัญหาในเรื่องนี้ คือ จำนวนศึกษานิเทศก์มีไม่เพียงพอกับปริมาณงาน

2. การนิเทศทางการศึกษาขาดความต่อเนื่อง การนิเทศการศึกษาในโรงเรียนต่างๆ โดยศึกษานิเทศก์ ขาดการเน้น ย้ำ ซ้ำ และดำเนินการบ่อยๆ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากปัญหาข้อแรก และข้อจำกัดด้วยเวลา เพราะศึกษานิเทศก์มีงานธุรการที่ต้องปฏิบัติมากเกินไป ทั้งงานในหน้าที่ และงานที่ได้รับมอบหมาย การนิเทศการศึกษาจึงไม่สามารถดำเนินการให้เป็นกระบวนการต่อเนื่องได้

3. การนิเทศการศึกษาขาดประสิทธิภาพ กล่าวคือ

3.1 การนิเทศการศึกษาไม่ตรงกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียน และครูผู้สอน

3.2 การนิเทศการศึกษามีความล่าช้า ไม่ทันการณ์กับปัญหาที่ต้องการตามข้อเสนอแนะจากศึกษานิเทศก์

3.3 การนิเทศการศึกษา ขาดการพัฒนาเทคนิควิธีการตามหลักการ ทฤษฎี แนวความคิดของการนิเทศการศึกษา ทำให้ครูมีเจตนาคติที่ไม่ดีต่อการนิเทศการศึกษา จึงไม่ให้ความร่วมมือและไม่นำผลการนิเทศไปปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมการทำงานของตนเอง

3.4 การนิเทศการศึกษา ขาดแคลนสื่อและเครื่องมือที่เหมาะสม มีการนำนวัตกรรม การนิเทศมาใช้ค่อนข้างน้อย

3.5 ปัจจุบันมีการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการใช้หลักสูตรอยู่เสมอ แต่จำนวนศึกษานิเทศก์ที่ได้รับการพัฒนามีจำนวนค่อนข้างน้อย และไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้ประสิทธิภาพการนิเทศต่ำ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 ข, หน้า 6) พบว่า ในสถานการณ์ทางการนิเทศการศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในระดับต่าง ๆ เท่าที่ผ่านมา มักจะเป็นไปในลักษณะของการเพิ่มพูนปัญญาให้แก่ครูผู้สอน มากกว่าจะเป็นการช่วยแก้ปัญหาการเรียนการสอน เพราะการนิเทศศึกษามักจะเป็นไปในลักษณะการวัดการสอน การตรวจดูการสอน หรือตรวจดูผลการเรียนเสียมากกว่า ทำให้ครูรู้สึกหวาดกลัว ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ทำให้เกิดลัทธิการนิเทศ เพราะครูคิดว่าการนิเทศการศึกษา เป็นการจับผิดมาวัดการสอนของครูมากกว่าเป็นการช่วยเหลือแก้ปัญหาการเรียนการสอน ซึ่งเรื่องนี้ตรงกับความเห็นของ อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงการวัฒน์ (2528, หน้า 178) ซึ่งกล่าวว่า การนิเทศไม่ใช่เครื่องมือวัดการทำงาน หรือประเมินผลการปฏิบัติงานของครู

ตามปัญหาการนิเทศที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้กระบวนการนิเทศศึกษานั้น จึงต้องมีการปรับปรุงให้เป็นการนิเทศการศึกษาที่เป็นไปอย่างทั่วถึงครอบคลุมขอบเขตการปฏิบัติงานครบถ้วนทุกโรงเรียน มีการนิเทศการศึกษาที่ตรงตามปัญหาที่แท้จริงของแต่ละโรงเรียน มีความต่อเนื่องในการดำเนินการนิเทศเพื่อการแก้ปัญหาของโรงเรียนการที่จะดำเนินการดังกล่าวได้นั้น มีผู้มองเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนในแต่ละโรงเรียนน่าจะมีบทบาทอย่างสูงที่จะใช้การนิเทศการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในโรงเรียนของตนเอง โดยผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการนิเทศการศึกษา ในระดับโรงเรียน หรือจัดการนิเทศภายในโรงเรียน สอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ทางด้านการบริหารและการนิเทศการศึกษาหลายท่าน เช่น อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ กิงการวัฒน์ (2528, หน้า 19) กล่าวว่า งานนิเทศนั้นเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของการบริหาร เป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของผู้บริหารที่มีต่อการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นงานที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าผู้บริหารโรงเรียนต้องการให้โรงเรียนประกอบภารกิจทางการศึกษา จนบรรลุผลสำเร็จตามบทบาทของโรงเรียนแล้ว ผู้บริหารควรที่จะให้ความสนใจงานนิเทศการศึกษาอย่างจริงจัง สังค์ อุทรานันท์ (2533, หน้า 74-76) กล่าวว่า ผู้บริหารการศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนต่าง ๆ จัดการนิเทศภายในของตนเองขึ้น

จากเหตุผลและความคิดเห็นดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า เพื่อพัฒนาระบบการนิเทศการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารโรงเรียนนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการนิเทศภายในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องตระหนักในความสำคัญของการจัดให้มีระบบการนิเทศภายใน

โรงเรียนขึ้น เพราะถือว่าเป็นกิจกรรมสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนพึงมีเจตคติที่ดีต่อการนิเทศการศึกษา ทั้งการนิเทศการศึกษาจากภายนอก และการนิเทศภายในโรงเรียน และพยายามสร้างสรรค์ให้การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนมีความก้าวหน้าอยู่เสมอ จะเห็นได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีบทบาทสำคัญที่สุดในระบบของการนิเทศการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนควรสวมบทบาทในฐานะศึกษานิเทศก์ประจำโรงเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศการศึกษาจากบุคคลภายนอก เช่น ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารการศึกษาจะมีบทบาทเพียงเป็นผู้กระตุ้นสนับสนุนส่งเสริมและดำเนินการนิเทศ เพื่อให้เกิดการนิเทศภายในโรงเรียน ดังนั้น ในอนาคตการนิเทศการศึกษาจะบรรลุอุดมการณ์สูงสุดที่มุ่งหวังให้เกิดการนิเทศซึ่งกันและกันในระดับโรงเรียนภายใต้การนำของผู้บริหารโรงเรียน ทุกโรงเรียนองปรัชญาการนิเทศที่กล่าวว่า “การนิเทศเพื่อการไม่นิเทศ” อย่างแท้จริง

ความหมายของการนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษา มีความหมายตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการนิเทศการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศได้นิยามไว้มีหลายความหมาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิวัฒนาการทางด้านการศึกษาจุดหมาย เป้าหมาย นโยบาย และแนวทางการจัดการศึกษาในแต่ละยุค ดังที่ ชารี มณีศรี (2542, หน้า 1) กล่าวว่า ความหมายของการนิเทศการศึกษาไม่มีข้อจำกัดแน่นอนตายตัว ขึ้นอยู่กับวิวัฒนาการทางด้านการศึกษา จุดหมาย และแนวทางการศึกษาแต่ละยุคสมัย ความหมายของการนิเทศการศึกษา ตามทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่น่าสนใจ เช่น

สาย ภาณุรัตน์ (2517, หน้า 3) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาคือความพยายามอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษามีคุณภาพทั้งในด้านการเรียนและการสอน

นิพนธ์ ไทยพานิช (2531, หน้า 17) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามของบุคลากรทางการศึกษาที่จัดทำกิจกรรม และให้บริการกับผู้บริหารและครูในทางตรง และทางอ้อมที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนของครู เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเรียนของนักเรียน

สังัด อุทรานันท์ (2530, หน้า 12) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการทำงานร่วมกันกับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

ไวลส์ และจอห์น (Wiles & John, 1975, p. 6) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา คือ การแนะนำซึ่งกันและกันวางแผนร่วมกัน ปรีกษาหารือกัน เพื่อหาทางปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

อาย, เนทเซอร์ และเครย์ (Eye, Netzer & Krey, 1971) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารโรงเรียน ซึ่งจะมุ่งเน้นสัมฤทธิ์ผลของการสอนให้เป็นไปตาม ความคาดหวังของระบบการศึกษา

จากความหมายต่าง ๆ ของการนิเทศการศึกษา ดังกล่าว แม้จะมีหลายนัย หากวิเคราะห์ จะพบว่า ความหมายเหล่านั้นมีตัวร่วม ดังนี้

1. การนิเทศการศึกษา เป็นความพยายามในการปรับปรุงคุณภาพศึกษา เพื่อดำเนินการ อย่างเป็นกระบวนการ
2. การนิเทศการศึกษา มุ่งที่จะปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครู
3. การนิเทศการศึกษา กระทำผ่านคนกลาง คือ ครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน และ บุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ
4. การนิเทศการศึกษา เป็นการดำเนินงานที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างผู้นิเทศ กับผู้ร่วมงานทั้งหลาย
5. การนิเทศการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา หรือการบริหาร โรงเรียน

ฉะนั้น เมื่อสังเคราะห์ความหมายของการนิเทศการศึกษา โดยอาศัยตัวร่วมดังกล่าว จึงสรุปสาระสำคัญได้ว่า การนิเทศการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ซึ่งเป็นกระบวนการ ทำงานร่วมกัน ระหว่างผู้นิเทศ ครูผู้สอน ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ เพื่อกระตุ้น ยั่วยุ ท้าทาย และส่งเสริมให้มีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และ ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่คุณภาพการศึกษาตามที่กำหนดไว้

ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา โดยทั่วไปแล้วอาจกล่าวได้ว่า การนิเทศการ ศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือครูให้มีความงอกงามในวิชาชีพการสอน บรรลุถึงขีดสูงสุดตาม ศักยภาพของแต่ละคนกล่าวคือ พัฒนาศูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การใช้หลักสูตร การพัฒนาเทคนิคการจัดกระบวนการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล และอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการ เพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลทางการเรียนการสอน ดังที่ พันธ์ หันนาคินทร์ (2513, หน้า 148) ได้กล่าวว่า การนิเทศการสอน และการนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การ ปรับปรุงส่งเสริมการเรียนการสอนให้ดีขึ้น การนิเทศการศึกษาจึงไม่ใช่เป็นการบีบบังคับหรือเป็น การจับผิด อย่างไรก็ตามในเรื่องจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษานั้น ได้มีการแสดงความคาด หวังไว้หลายประการ ดังเช่น

สัจจ อุทรานันท์ (2530, หน้า 12) กล่าวว่า การนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการ ต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อพัฒนาคน
2. เพื่อพัฒนางาน
3. เพื่อประสานสัมพันธ์ และ
4. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ

จุดมุ่งหมายทั้ง 4 ประการนั้น มีความหมายดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง การนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคน หมายถึง การพัฒนาครู ให้มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างสอดคล้องตามแนวทาง และเจตนารมณ์ของหลักสูตร

ประการที่สอง การนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนางาน หมายถึง การพัฒนางานด้านวิชาการของโรงเรียน เพื่อนำไปสู่การพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีคุณลักษณะต่าง ๆ ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ทั้งหมดนี้ก็คือการนิเทศการศึกษามุ่งที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดของโรงเรียน

ประการที่สาม การนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างประสานสัมพันธ์ นั่นก็คือ ความสัมพันธ์อันดีในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศ กับผู้รับการนิเทศ ซึ่งได้แก่ ครู ผู้บริหารโรงเรียน และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ซึ่งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตลอดเวลาในการทำงาน การมีความเข้าใจอันดีต่อกัน เข้าใจกันเห็นอกเห็นใจกัน เคารพซึ่งกัน และกันในความคิดเห็นต่าง ๆ ตลอดจนร่วมมือกันทำงานมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน นับเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการนิเทศการศึกษา

ประการที่สี่ การนิเทศการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างขวัญ กำลังใจ หมายถึง การที่ทุกฝ่ายได้รับการบำรุงขวัญ กำลังใจที่ดี ตลอดเวลาที่มีการปฏิบัติงานร่วมกัน มีการให้เกียรติ ยกย่องและการเสริมแรงในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสม การที่บุคลากรมีขวัญ กำลังใจที่ดี ย่อมเกิดความตั้งใจ และมีความจริงใจต่อการปฏิบัติงาน มุ่งสู่ผลสำเร็จของงานร่วมกัน ทำให้ การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นับเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการนิเทศการศึกษา

อาดัมส์ และดิกกี (Adams & Dickey อ้างถึงใน สมัย รื่นสุข, ม.ป.ป., หน้า 3) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้หลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ครูเป็นผู้รู้จักคิดค้นวิธีทำงานด้วยตนเอง สามารถที่จะนำตนเอง และคิดตัดสินใจปัญหาของตนเองได้
2. เพื่อช่วยให้ครูรู้สึกมั่นคง และมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง
3. เพื่อช่วยให้ครูรู้จักแยกแยะปัญหาของตนเองได้

4. เพื่อช่วยให้ครูมีความคุ้นเคยกับแหล่งวิทยาการ และสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้

5. ช่วยเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าถึงแผนการของโรงเรียน

6. เพื่อช่วยให้ครูเข้าใจถึงปรัชญาการศึกษาที่ถูกต้อง

จากทัศนะนี้ การนิเทศการศึกษา เน้นการพัฒนาครูให้รู้จักพึ่งตนเองทั้งในด้านการคิดค้นวิธีการทำงาน การตัดสินใจ การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ตนเอง รู้จักแสวงหาแหล่งทรัพยากรและนำมาใช้ประโยชน์ เป็นต้น เป็นการมองการนิเทศการศึกษาพุ่งตรงไปที่ตัวครูและการปฏิบัติงานของครู บทบาทของการนิเทศการศึกษาจึงเป็นบทบาทของการเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ขอความช่วยเหลือ

บริกส์ และจัสแมน (Brigg & Justman อ้างถึงใน นาฏเจลิยว สุมาวงศ์, 2514, หน้า 3) ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อส่งเสริมความเป็นผู้นำทางอาชีพ (professional leadership)
2. เพื่อส่งเสริมความเจริญงอกงามของครู (aid teacher's growth)
3. เพื่อปรับปรุงการสอนของครูให้ดีขึ้น (improvement of teaching)
4. เพื่อส่งเสริมและแนะนำคณะครู และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน (guiding staff and community relations)

ตามทัศนะนี้ การนิเทศการศึกษา จึงมีขอบเขตของงานที่มุ่งไปที่ตัวครู ซึ่งเป็นไปเพื่อพัฒนาครูไปสู่สถานะผู้นำทางอาชีพ มีความเป็นเลิศในวิชาชีพการสอน ประสานงาน กระตุ้นและนำทางไปสู่ความงอกงามในวิชาชีพของครู ศึกษาสภาพการเรียนการสอน และปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนให้ดีกว่าเดิมอยู่เสมอ การนิเทศการศึกษาจึงเป็นการบริการเทคนิคต่าง ๆ แก่ครูเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงสถานะต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมไปถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในอันที่จะร่วมมือกันในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงแก้ไขสภาพของชุมชน และพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน

อย่างไรก็ตามสำหรับการนิเทศการศึกษา ตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2533 ประกาศ ณ วันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2533 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียน

ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

2. เพื่อแก้ปัญหา ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้บริหาร ผู้สอน และบุคลากรของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน ให้เป็นไปตามหลักสูตร ให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและนโยบาย ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

3. เพื่อพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยี รูปแบบการเรียนการสอน และการจัดการเรียน การสอนตามหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนให้ เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

4. เพื่อพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์อันจำเป็นในการเรียนการสอนและสามารถแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานดังกล่าวได้ รวมทั้งให้มีขวัญและกำลังใจในการดำเนินงาน ตามบทบาทหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถม ศึกษานแห่งชาติ

5. เพื่อให้คำปรึกษาและประสานงานทางวิชาการแก่สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด หรือสำนักงานการประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ และโรงเรียนสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนงานองค์การระหว่าง ประเทศ

6. เพื่อประสานงานและให้ความร่วมมือกับสำนักงานศึกษาธิการเขต สำนักงานศึกษา ธิการจังหวัด และสำนักงานศึกษาธิการอำเภอ ดำเนินโครงการและงานพัฒนาต่าง ๆ ที่กระทรวง และกรมมอบหมายไปยังเขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ/กิ่งอำเภอ

ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา สาเหตุที่ยังต้องมีการนิเทศการศึกษาอยู่นั้น เนื่องมาจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ศิษยานิเทศก์ต้องทำตัวเป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในระดับต่าง ๆ เช่น ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา และการพัฒนาบุคลากรนั้นสถาบันการผลิตครูยังไม่มี ประสิทธิภาพเพียงพอที่จะผลิตครูให้มีประสิทธิภาพเพื่อไปทำงานในสถานศึกษาได้ (วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, 2525, หน้า 7) นอกจากนั้นในการรักษามาตรฐานของการศึกษาดังอาศัยผู้ชำนาญ โดยเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาทำงาน และช่วยนิเทศความรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ครูที่สอน ประจำ ให้มีความคิดกว้างไกล ก้าวหน้าทันเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป การนิเทศการศึกษามี ความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครูในการเตรียมการสอน (ชาญชัย อาจินสมาจาร, 2525, หน้า 54) เนื่องจากครูต้องปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ และต้องเผชิญกับภาวะที่ค่อนข้างหนัก ครูจึงไม่มี

เวลามากสำหรับการเตรียมการสอน การนิเทศการศึกษาจึงสามารถลดภาระของครูลงได้และนอกจากนั้นการนิเทศศึกษายังทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ ทำให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษาทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิเคราะห์ จากการอภิปรายและจากการค้นพบของการวิจัย ยังมีความจำเป็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาชีพ การนิเทศการศึกษายังสามารถรวมพลังของทุกคนที่ร่วมอยู่ในกระบวนการทางการศึกษาอีกด้วย

การนิเทศภายในโรงเรียน ในภาวะปัจจุบันมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าศึกษานิเทศก์โดยตำแหน่งมีจำนวนจำกัด ไม่สามารถสนองความต้องการการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง (สัจจ อุทรนันท์, 2529, หน้า 198) และสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนในแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน จึงเป็นการยากที่ศึกษานิเทศก์ที่อยู่ภายนอกจะรู้สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนได้ และในสภาพปัจจุบันบุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ บางคนยังมีความชำนาญในเฉพาะสาขาวิชาชีพอีกด้วย จึงสมควรใช้ทรัพยากรเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และยังเป็น การยอมรับซึ่งกันและกันด้วย นอกจากนั้นยังเป็นการสอดคล้องทางปรัชญา หลักการ และวิธีการของการนิเทศสมัยใหม่ที่สุด ซึ่งการนิเทศสมัยใหม่นี้จะเกิดขึ้นโดยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่จะต้องมีคนมาคอยชี้แนะให้ทำงานอยู่ตลอดเวลา

ความจำเป็นของงานนิเทศการศึกษาดังกล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่าจะต้องมีการนิเทศการศึกษา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอนให้มีผลดียิ่งขึ้น และจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลาเนื่อง จึงจำเป็นที่จะต้องมีการนิเทศการศึกษาเพื่อเป็นตัวนำแห่งการเปลี่ยนแปลงนั้นให้เหมาะสม รวมทั้งการนิเทศการศึกษาจะเป็นตัวนำที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านวิชาชีพ เนื่องจากสภาพปัญหาที่ต่างกันของในแต่ละโรงเรียนจึงควรใช้ทรัพยากรที่มีในแต่ละโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุดหมายอีกด้วย

การนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียน คือ การนิเทศกันเองภายในโรงเรียน โดยผู้บริหารโรงเรียนกับครูผู้สอน ซึ่งต่างกับการนิเทศการศึกษา การนิเทศการศึกษาก่อทำโดยบุคคลภายนอกโรงเรียน แต่จุดที่เหมือนกันคือ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน และโดยสภาพความจริงผู้บริหารโรงเรียนจะเข้าใจปัญหาได้ดีกว่าบุคคลภายนอก

การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องจัดหรือดำเนินการให้มีขึ้นภายในโรงเรียนของตน ทั้งนี้เพราะภารกิจของผู้บริหารโรงเรียน คือ การบริหารงานที่รับผิดชอบ หรืองานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงาน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 32) ได้กำหนดขอบข่ายงานที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องนิเทศ ติดตาม ควบคุม กำกับ ดูแล และประเมินผลไว้ในเอกสารการนิเทศภายในโรงเรียนว่าประกอบด้วยงาน 6 งาน คือ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานอาคารสถานที่ งานธุรการการเงิน และงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อีกทั้งในปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งในด้านเทคนิควิธีใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาและการสอน ตลอดจนการขยายตัวในด้านจำนวนโรงเรียน และบุคลากรทางการศึกษา มีความรู้ความสามารถสูงขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผู้บริหารโรงเรียนเท่านั้นที่จะทราบว่า โรงเรียนมีปัญหาหรือความต้องการอย่างไร แม้โรงเรียนจะได้รับความช่วยเหลือจากศึกษานิเทศก์แล้วก็ตาม แต่เนื่องจากเป็นบุคลากรภายนอกโรงเรียนจึงช่วยเหลือได้ไม่เต็มที่ ฉะนั้น ผู้บริหาร โรงเรียนจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการบริหารโรงเรียน ควบคู่ไปกับเรื่องการนิเทศครูในโรงเรียนได้ งานนิเทศการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนเรียกว่า การนิเทศภายใน จากความสำคัญ ดังกล่าวหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532, หน้า 1) จึงได้จัดทำเอกสารประสบการณ์ในการนิเทศภายในโรงเรียนขึ้น และกำหนดให้ปี 2532 เป็นปีทองของการนิเทศอีกด้วย

ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น จะมุ่งเน้นการนิเทศที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานบุคลากรภายในโรงเรียน ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย เช่น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่าหมายถึง ความพยายามทุกชนิดของผู้บริหาร และครูผู้สอนในการช่วยปรับปรุงส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ช่วยเพิ่มพลังในการปฏิบัติงานของครูรวมทั้งให้ ครูมีความก้าวหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพ อาคม จันทสุนทร (2527, ภาคผนวก) ให้ความหมายว่าการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการส่งเสริมการทำงานร่วมกันของ คณะครู วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2530, หน้า 93) ได้เน้นถึงความร่วมมือระหว่างผู้บริหารโรงเรียน กับคณะครูภายในโรงเรียนร่วมมือกัน ปรึกษาหารือ ทำการรวบรวมข้อมูล วางแผนปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพขึ้น

จากความหมายที่กล่าวแล้ว พอสรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียน คือ กระบวนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างบุคลากรทางการศึกษาภายในโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของครู ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพทางการศึกษาของนักเรียนให้สูง และตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และบุคลากรทุกคนภายในโรงเรียนร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามารถพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอนและเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดต่อผู้เรียน

ความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน ในการดำเนินงานใด ๆ ก็ตาม จำเป็นจะต้องมีการกำหนดความมุ่งหมายที่แน่นอนเอาไว้ เพื่อผู้ปฏิบัติจะได้ทราบแน่ชัดว่าจะต้องกระทำสิ่งใด การนิเทศการศึกษาที่เช่นเดียวกันจำเป็นต้องมีความมุ่งหมายในเรื่องนี้ มีนักศึกษาหลายท่านได้แสดงความเห็นไว้ต่างกันดังนี้

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 15) ได้กำหนดความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนเอาไว้คือ

1. เป็นการช่วยให้ครูผู้สอนสามารถปรับปรุงตนเองและกิจการการเรียนการสอน
2. สามารถพัฒนาพฤติกรรมบุคลิกภาพการสอนของครูให้ดีขึ้น
3. สนับสนุนความรู้ความสามารถของครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. กำกับ ควบคุม ติดตามผลการปฏิบัติของครูในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง
5. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกันเป็นคณะ

ไมเนอร์ (สมจิตร อุดม, 2532, หน้า 15 อ้างอิงจาก Minor, 1964, pp. 27-31)

กำหนดความมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน มีดังนี้

1. เพื่อช่วยเหลือครูให้เข้าใจเด็กดีขึ้น
2. เพื่อช่วยพัฒนาครูให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เป็นที่ยอมรับของผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน
3. เพื่อช่วยครูในการจัดหาและเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการสอน
4. เพื่อช่วยให้ครูปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น
5. เพื่อสร้างลักษณะความเป็นผู้นำให้แก่ครู โดยการนำเอาความรู้ความสามารถพิเศษและประสบการณ์ของเขามาใช้ให้เป็นประโยชน์ สามารถแนะนำให้คำปรึกษาแก่ผู้บริหารได้
6. เพื่อช่วยให้ครูรู้จักการประเมินผลการเรียนของเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ
7. เพื่อกระตุ้นให้ครูรู้จักการประเมินผลงานของตัวเอง
8. เพื่อช่วยให้ครูมีความรู้สึกว่าได้รับผลสำเร็จ มีความอบอุ่นใจ ปลอดภัย และมีความเชื่อมั่นในตนเอง
9. เพื่อกระตุ้นให้ครูร่วมมือพัฒนาหลักสูตร เพื่อปรับปรุงเนื้อหาของหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น
10. เพื่อช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อช่วยให้ชุมชนเข้าถึงแผนการศึกษาของโรงเรียน ปัญหาของโรงเรียน และนักเรียน

จากแนวความคิดของนักการศึกษาที่ได้กล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาแล้วก็พอจะสรุปได้ว่า ความมุ่งหมายหลักของการนิเทศภายในโรงเรียน คือ มุ่งที่จะช่วยเหลือ และประสานงาน ในด้านวิชาการภายในโรงเรียนเพื่อพัฒนาหลักสูตร ช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนให้มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเพื่อช่วยปรับปรุงและ ประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนช่วยให้เกิดความงอกงามทางวิชาชีพครู ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นงานที่ต้องปฏิบัติอย่างมีขั้นตอน อาศัยความร่วมมือจากบุคคล หลายฝ่าย จุดมุ่งหมายก็เพื่อต้องการจะพัฒนาพฤติกรรมของครูผู้สอน และบุคลากรในโรงเรียน ให้ทำงานประสบผลสำเร็จในด้านการเรียนการสอน และการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถ เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการนิเทศให้บรรลุวัตถุประสงค์

ความจำเป็นในการนิเทศภายในโรงเรียน การนิเทศการศึกษา แต่เดิมดำเนินการโดย บุคคลภายนอกโรงเรียน เพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาการเรียนการสอน และพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้า อยู่เสมอ แต่เนื่องจากการนิเทศภายนอกโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองความต้องการของโรงเรียน ได้ จึงจำเป็นที่จะต้องใช้ระบบหรือวิธีการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งเรื่องนี้มีผู้ให้เหตุผล และความ จำเป็นไว้หลายประการ เช่น

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 3) ได้ชี้แจงถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ในการพัฒนาการศึกษาจะเห็นได้ว่า กระบวนการที่สำคัญได้แก่ กระบวนการ บริหาร กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศการศึกษา ทั้ง 3 กระบวนการนี้ เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการศึกษา ดังนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเน้นกระบวนการนั้น ๆ เท่าเทียมกัน จะเน้นกระบวนการหนึ่งกระบวนการใดเพียงกระบวนการเดียวไม่ได้ จึงกล่าวได้ว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

2. ภารกิจหลักของผู้บริหารโรงเรียน คือ บริหารงานที่รับผิดชอบหรืองานในหน้าที่ อันได้แก่ งานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการนักเรียน งานธุรการ และการเงิน งานอาคาร สถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ตามภาระหน้าที่ ดังกล่าว ผู้บริหารโรงเรียนจึงจำเป็นต้องดำเนินการนิเทศครูผู้สอน เพื่อให้ครูผู้สอนสามารถ ปรับปรุงหรือพัฒนาวิธีสอนให้มีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และสัมฤทธิ์ผล ตามความหมายของหลักสูตร

3. ภายในโรงเรียนมักจะประกอบด้วยครูที่มีประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ที่แตกต่างกัน ดังนั้นประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานการเรียนการสอนจะต่างกัน การที่จะลด

ช่องว่างดังกล่าว ผู้บริหารจะต้องมีการดำเนินการให้มีการนิเทศภายในโรงเรียน ทั้งนี้ นอกจากจะทำให้ช่องว่างดังกล่าวลดลงแล้ว ยังทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. การปฏิบัติงานใด ๆ ก็ตาม โดยธรรมชาติมักจะมีปัญหาเกิดขึ้น หากเป็นหน่วยงานใหญ่ ปัญหาย่อมจะมีมากขึ้น และแตกต่างกัน ในโรงเรียนซึ่งประกอบด้วยครู และนักเรียนที่มีพื้นฐานต่างกัน การที่ป้องกันหรือลดปัญหาต่าง ๆ ให้น้อยลงนั้น ทางหนึ่งที่จะลดปัญหาดังกล่าวได้แก่ การนิเทศภายในโรงเรียนซึ่งผู้บริหารมักใช้กลยุทธ์ศาสตร์ในการป้องกัน และแก้ปัญหา ดังกล่าว

สัจจ อุทรานันท์ (2530, หน้า 116-117) ได้กล่าวถึง ความจำเป็นของการจัดกิจกรรมการนิเทศภายในว่า ในภาวะปัจจุบันการนิเทศภายในโรงเรียนมีความสำคัญ และจำเป็นยิ่งขึ้นด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้คือ

1. ศึกษานิเทศก์โดยตำแหน่งมีจำนวนจำกัด ไม่สามารถสนองความต้องการการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนต่าง ๆ ได้ทั่วถึง
2. สภาพปัญหา และความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน จึงเป็นการยากที่ศึกษานิเทศก์ซึ่งอยู่ภายนอกจะรู้สภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนได้ การสนองความต้องการจึงเป็นไปได้ยาก
3. ในสภาพปัจจุบันบุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ และบางคนยังมีความชำนาญในเฉพาะสาขาวิชาอีกด้วย จึงสมควรจะใช้ทรัพยากรเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และยังเป็นการยอมรับซึ่งกันและกัน
4. เป็นการสอดคล้องกับปรัชญา หลักการ และวิธีการของการนิเทศสมัยใหม่ที่สุด ซึ่งการนิเทศสมัยใหม่จะเกิดขึ้นโดยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่จะต้องมีคนมาคอยชี้แนะให้ทำงานอยู่ตลอดเวลา

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2530, หน้า 93-94) ได้กล่าวถึง ความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. การนิเทศเป็นการส่งเสริมคุณภาพทางการเรียนการสอนภายในโรงเรียน เพราะถ้าไม่มีการนิเทศแล้ว ครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนอาจจะเอาแบบอย่างที่ไม่ถูกต้องจากครูคนอื่น เช่น ดูแบบอย่างจากครูที่สอนมานาน ๆ โดยไม่มีการปรับปรุงประสิทธิภาพที่มีอยู่เดิม
2. ครูควรได้รับการนิเทศเพื่อพัฒนาความเจริญทางการเรียนการสอน และทางวิชาการ ถ้าครูไม่ได้รับการนิเทศอาจแสดงออกในทางที่ผิด เช่น มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ มีการขัดแย้งหรือมีทัศนคติแบบเสรีนิยมในการทำงาน นี่จะทำอะไรหรือสอนอย่างไรก็ได้ตามใจตนเอง

5. โรงเรียนมีความจำเป็นที่จะต้องอบรมครู โดยกระทำต่อเนื่องกันไป เพราะไม่มีหลักประกันได้ว่า ครูที่ผ่านสถาบันฝึกหัดครูมาแล้ว จะเป็นครูที่มีคุณภาพดีอยู่ตลอดไป โดยไม่ต้องมีการนิเทศ เพราะความก้าวหน้าทางวิทยาการเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ

6. เพื่อเป็นการช่วยให้ครูได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดย
 ทั่วๆ ไป ปรัชญาของโรงเรียน วัตถุประสงค์เฉพาะของโรงเรียน เพื่อช่วยให้ครูดำเนินการสอนให้
 บรรลุวัตถุประสงค์

7. เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญ และกำลังใจของคณะครู และก่อให้เกิดความรู้รัก
 ปลอดภัยในการทำงาน เพื่อที่จะได้ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุจุดหมายปลายทาง
 อันเดียวกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรัก และภูมิใจในอาชีพครูที่ตนกำลัง
 ปฏิบัติอยู่

สรุปแล้วจะเห็นได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องพิจารณาจัดการนิเทศภายในโรงเรียน ด้วยเหตุผลหลายประการดังกล่าวข้างต้น เพื่อแก้ปัญหาภายในโรงเรียนแทนการขอรับความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอก โดยเฉพาะศึกษานิเทศก์ ซึ่งมีจำนวนจำกัด ดังนั้นการร่วมมือช่วยเหลือกันของบุคลากรภายในโรงเรียน ปรับปรุงงานทุกด้านของโรงเรียน จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในโรงเรียนได้ตรงกับสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาการเรียนการสอนให้เจริญยิ่งขึ้นไป

หลักการจัดการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียนก็มีหลักการนิเทศเช่นเดียวกับการนิเทศการศึกษา เพียงแต่การนิเทศภายในโรงเรียน กระทำโดยบุคลากรที่อยู่ในโรงเรียนเดียวกัน ส่วนการนิเทศการศึกษาก็คือ เป็นการกระทำที่บุคคลภายนอก คือ ศึกษานิเทศก์เข้ามามีส่วนร่วมด้วย ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่ในการนิเทศภายในโรงเรียน จำเป็นต้องมีหลักการ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานในเรื่องนี้นักการศึกษาได้กล่าวถึงหลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้มากมายดังต่อไปนี้

สตูปส์ และสตูปส์ (สมจิตร อุดม, 2532, หน้า 16 อ้างอิงจาก Stoops & Stoops, 1978, pp. 5-6) ได้กำหนดหลักการเบื้องต้นของการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. การนิเทศภายในโรงเรียน ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่รับผิดชอบ
2. การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการบริการ ซึ่งครูผู้สอนหรือครูผู้รับการนิเทศเป็นผู้ใช้บริการ
3. การนิเทศภายในโรงเรียน สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของครูและโรงเรียน
4. การนิเทศภายในโรงเรียน ควรเป็นการสร้างสรรค์ความคิด เจตคติ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ
5. การนิเทศภายในโรงเรียน ควรเน้นให้เห็นความสำคัญของงานวิจัย และจะต้องพยายามหาแนวทางให้ครูผู้ที่เกี่ยวข้องศึกษางานวิจัย และนำผลมาปฏิบัติใช้ให้มากขึ้น
6. การนิเทศภายในโรงเรียน ควรยึดหลักการประเมินผลการนิเทศ ทั้งผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ การประเมินผลจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง

สัจจ อุทรานันท์ (2530, หน้า 15) ได้กำหนดหลักการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนปัจจุบันเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาหลักการ และทฤษฎีทางการนิเทศดังนี้

หลักการที่ 1 การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกระบวนการการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ กระบวนการมีความสอดคล้องกับแนวความคิด และหลักการที่ดีของการนิเทศ

หลักการที่ 2 การนิเทศภายในโรงเรียนมีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียน นักเรียน แต่การดำเนินงานนั้นจะกระทำโดยผ่านตัวกลาง คือ ครู และบุคลากรทางการศึกษา

หลักการที่ 3 การนิเทศภายในโรงเรียนต้องเน้นบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย จากความคิดเห็นดังกล่าว พอที่จะสรุปหลักการสำคัญได้ว่า

1. เริ่มต้นด้วยการศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการที่แท้จริง และถูกต้อง
2. แสวงหาแนวทางการแก้ปัญหา วางแผนดำเนินงานอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการ โดยนำเอาวิธีการวิเคราะห์ระบบการวิจัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์
3. มีกระบวนการดำเนินงานในลักษณะการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียน
4. มีบรรยากาศการดำเนินงานร่วมกัน เป็นไปในลักษณะการยอมรับความคิดเห็น ความสามารถ และบทบาทหน้าที่ซึ่งกันและกัน และมุ่งเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน

เบอร์ตัน และบรูคเกอร์ (สมจิตร อุดม, 2532, หน้า 17 อ้างอิงจาก Burton & Brueckner, 1955, pp. 71-72) ได้สรุปหลักการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ 4 ประการ คือ

1. การนิเทศภายในโรงเรียน ควรมีความถูกต้องตามหลักวิชา การนิเทศภายในโรงเรียนที่ดีควรจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และนโยบายที่วางไว้ ควรเป็นไปตามความจริงและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน
2. การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการส่งเสริม สร้างสรรค์ ควรหลีกเลี่ยงวิธีการบังคับ และแบบแผนวิธีการที่เข้มงวด ขาดความยืดหยุ่น ควรสร้างบรรยากาศให้ครูได้พยายามคิดหาวิธีทำงานแบบใหม่ ๆ ตามสติปัญญาของแต่ละคน
3. การนิเทศภายในโรงเรียน จะต้องมีความสัมพันธ์กับการปรับปรุงหลักสูตร ปัญหาในการใช้หลักสูตร การพัฒนาวัสดุอุปกรณ์ การรู้จักใช้แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด
4. การนิเทศภายในโรงเรียน คือ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ ผู้นิเทศจะต้องยอมรับนับถือบุคคลอื่น มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ และให้ความร่วมมือช่วยเหลือแก่คนอื่น
5. การนิเทศภายในโรงเรียน มุ่งเพื่อส่งเสริมบำรุงขวัญของครูให้สูงขึ้น
6. การนิเทศภายในโรงเรียน มุ่งหมายที่จะจัดช่องว่างระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้นิเทศจะต้องศึกษา และวางแผนเพื่อทราบความต้องการ และปัญหาในชุมชน เร่งเร้าครูสำรวจทรัพยากรในท้องถิ่น และนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้นำชุมชนได้มีโอกาสร่วมวางแผนปรับปรุง และพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน

สำหรับปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนนั้น มีผู้ศึกษาปัญหาหลายแนวทางที่แตกต่างกัน เช่น

ประสงค์ เทพศิริ (2531, หน้า 3) กล่าวถึงปัญหาของกระบวนการนิเทศ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ขั้นการวางแผนการนิเทศ ขั้นการสร้างสื่อและเครื่องมือนิเทศการศึกษา ขั้นการปฏิบัติการนิเทศ ขั้นการประเมินผล และรายงานผล

สมจิตร อุดม (2532, หน้า 5) กล่าวถึงปัญหาการนิเทศภายใน 6 ด้าน คือ โครงการนิเทศ กระบวนการนิเทศ การจัดกิจกรรมการนิเทศ รูปแบบการนิเทศ การใช้เวลาการนิเทศ ประเมินผลการนิเทศ

อำพล สมักรการ (2535, หน้า 6) กล่าวถึงปัญหาการนิเทศภายใน 3 ด้าน คือ บุคคล ที่ทำหน้าที่การนิเทศภายใน เครื่องมือที่ใช้ในการนิเทศภายใน และวิธีการนิเทศภายใน

จากการศึกษาปัญหาการนิเทศภายในที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาปัญหา การนิเทศภายใน 5 ด้าน คือ

1. ด้านโครงการนิเทศ
2. ด้านกระบวนการนิเทศ
3. ด้านการจัดกิจกรรมการนิเทศ
4. ด้านรูปแบบการนิเทศ
5. ด้านการประเมินผลการนิเทศ

ด้านโครงการนิเทศ เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับงานการนิเทศภายในโรงเรียนที่ผู้บริหารจะต้อง รับผิดชอบแล้วนับว่าเป็นงานที่มีกระบวนการที่ซับซ้อน เพราะผู้บริหารจะต้องทำงานร่วมกับครูผู้ สอน จำเป็นต้องมีโครงการนิเทศภายในอย่างถูกต้อง เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้บริหาร ร่วมมือกับครูศึกษาสภาพปัญหาความต้องการของโรงเรียน พร้อมกำหนดโครงการปฏิบัติ โดยจัด ทำโครงการต่าง ๆ ขึ้นมาสนับสนุนแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

โครงการนิเทศต่าง ๆ จะบรรลุตามจุดมุ่งหมายได้ก็เนื่องจากการจัดกิจกรรมนิเทศ ที่เหมาะสมกับโครงการนั้น ๆ การจัดกิจกรรมนิเทศต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายองค์ประกอบ ดังนี้

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2530, 67-68) ได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. จุดมุ่งหมายของกิจกรรม การจัดกิจกรรมนิเทศต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการ เช่น ถ้าต้องการพัฒนาทางด้านทักษะ กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องเป็นกิจกรรมประเภทการทดลองปฏิบัติ จริง ถ้าต้องการถ่ายทอดความรู้ใหม่ ๆ กิจกรรมที่จัดจะเป็นกิจกรรมประเภทการบรรยาย การอ่าน และการฉายภาพยนตร์ เป็นต้น
2. ขนาดของกลุ่ม การจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรม ถ้าเป็นกลุ่ม ขนาดใหญ่ต้องใช้กิจกรรมการบรรยาย ถ้าเป็นกลุ่มเล็กอาจจะใช้กิจกรรมประเภทการอภิปราย หรือการอภิปราย
3. การก่อให้เกิดประสบการณ์ การจัดกิจกรรมต้องก่อให้เกิดความสนใจ ให้โอกาส ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และการมีความรู้สึก ประทับใจ
4. ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 3 ดังที่กล่าวข้างต้น ต้องสัมพันธ์กันทั้งจุดหมาย ขนาดของกลุ่ม และการก่อให้เกิดประสบการณ์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 22) ได้กล่าวถึงการจัดทำโครงการ แผนงานของการนิเทศภายในโรงเรียน โดยมีรายละเอียดสำคัญที่ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศต้องปฏิบัติ และวางแผนร่วมกันในปัจจุบัน การกำหนด และจัดทำโครงการ เพื่อสนองนโยบาย และความต้องการของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด อำเภอ และกิ่งอำเภอ จะต้องพิจารณา และตัดสินใจปฏิบัติตามลำดับความสำคัญของงาน พร้อมทั้งเขียนไว้เป็นแนวทางปฏิบัติที่เหมือนกัน

รายละเอียดของการเขียนแผนงาน และโครงการการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา มีดังนี้

1. ความเป็นมาของโครงการ
2. วัตถุประสงค์
3. เป้าหมาย
4. ผู้ดำเนินการ
5. วิธีดำเนินการ
6. ช่วงเวลา
7. สถานที่ดำเนินการ
8. งบประมาณ
9. ผลที่คาดว่าจะได้รับ
10. แนวทางการติดตามผล ประเมินผล

โครงการนิเทศภายในโรงเรียนที่ดีจะต้องสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ เพื่อทราบในสิ่งที่ต้องศึกษา ดังนี้

1. เพื่อทราบสภาพการนิเทศการศึกษา และคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในขณะนั้น
2. เพื่อทราบสภาพที่เป็นปัญหา
3. เพื่อทราบความต้องการ
4. เพื่อกำหนดแนวทางตัดสินใจในการแก้ปัญหา
5. เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ไปสู่อนาคตที่พึงประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ
6. เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการมี 4 ขั้นตอน

1. สำรวจสิ่งที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของโรงเรียน
2. ตรวจสอบข้อมูลให้เด่นชัด
3. หามาตรฐาน และคุณค่าของข้อมูล

4. บันทึกการความต้องการ

ด้านกระบวนการนิเทศ ในการนิเทศภายในโรงเรียน มีความจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเพื่อให้งานได้เกิดมีระบบขั้นตอนก่อนหลังในการปฏิบัติงาน ง่ายในการปฏิบัติ และติดตามผล สำหรับกระบวนการนิเทศภายในมีดังนี้

แฮร์ริส (Harris, 1985, pp. 14-15) ได้เสนอกระบวนการนิเทศในทัศนะของเขาไว้ 6 ขั้นตอนดังนี้

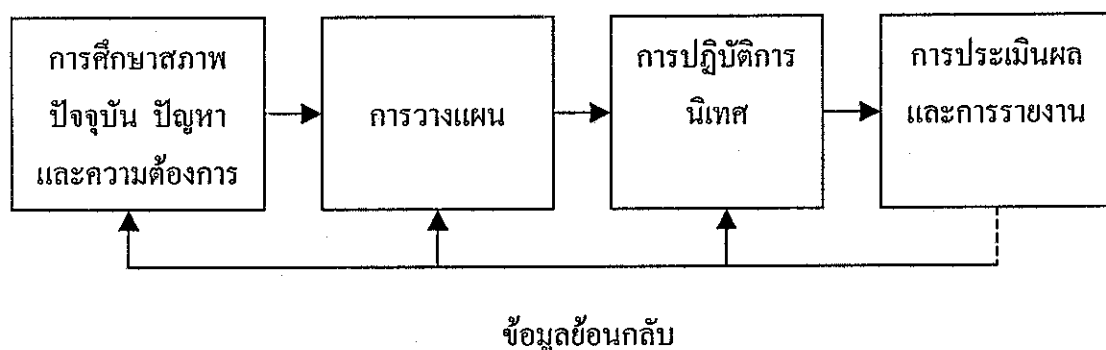
1. ขั้นการประเมินสภาพการทำงาน
2. ขั้นจัดลำดับความสำคัญของงาน
3. ขั้นออกแบบวิธีการทำงาน
4. ขั้นจัดสรรทรัพยากร
5. ขั้นการประสานงาน
6. ขั้นการนำการทำงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 8) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการประถมศึกษาโดยตรง มองเห็นว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษา จึงได้มีการปรับปรุงระบบการนิเทศภายในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยการพยายามปรับปรุงระบบการนิเทศภายในโรงเรียนให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง จะต้องมียอดประกอบ 4 ขั้น ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
- ขั้นที่ 2 การวางแผน
- ขั้นที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศ
- ขั้นที่ 4 การประเมินผล และรายงานผล

กระบวนการนิเทศทั้ง 4 ขั้นตอนที่กล่าวมาแล้ว นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับผู้นิเทศที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยเริ่มกระบวนการจากการสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน ครู นักเรียน ว่า มีสภาพเป็นอย่างไรบ้าง เป็น ข้อมูลในการประกอบการวางแผนตัดสินใจ แล้วหาวิธีการนิเทศที่ดีมาใช้ได้ตรงกับปัญหาอย่างเหมาะสม ปฏิบัติการนิเทศอย่างถูกต้อง และต่อเนื่อง ติดตามผลตลอด ในขั้นสุดท้ายสามารถประเมินผลการปฏิบัติงาน สรุปผลที่เกิดขึ้นว่าสำเร็จหรือมีปัญหาอย่างไรหรือไม่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 8) ได้กำหนดกระบวนการของการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาตามแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 2 กระบวนการนิเทศของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ด้านการจัดกิจกรรมการนิเทศ การจัดกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนมีหลายกิจกรรมที่ทั้งผู้บริหาร และครูผู้สอนจะต้องร่วมกันคัดเลือกกิจกรรมที่จะแก้ปัญหา และปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการนิเทศ แต่ผู้บริหารอาจจะไม่มีเวลาที่จะเตรียมการประชุมครูก่อนภาคเรียน หรือครูมาประชุมไม่ครบ ผู้บริหารไม่มีโครงการสังเกตการสอน หรือมีโครงการแล้วแต่ปฏิบัติไม่ได้ตามโครงการ ครูผู้สอนไม่ศึกษาดำรงเอกสารการสอนให้ถ่องแท้ก่อนสอน หรือผู้บริหารไม่มีโครงการพาครูไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาในการจัดกิจกรรมการนิเทศทั้งสิ้น กิจกรรมนิเทศที่สามารถจัดในโรงเรียนนั้นตามที่นักการศึกษาได้กำหนดเอาไว้ดังนี้

ฉลอง ปิ่นทอง (2537, หน้า 15-16) กล่าวว่า ควรจัดกิจกรรมที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การประชุมนิเทศครูใหม่ เพื่อให้ครูปรับตัวเข้ากับสถานศึกษาได้ดีขึ้น
 2. การจัดประชุมครูก่อนเปิดภาคเรียน เพื่อชี้แจงโครงการ แผนงานใหม่ ๆ ที่จะปฏิบัติในภาคเรียน ตลอดจนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมกันแก้ไขปัญห
 3. การสังเกตการสอนในชั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องหาโอกาสเข้าไปสังเกตการสอนของครู เพื่อหาทางในการแก้ไขปัญห
 4. การเยี่ยมชั้นเรียน เพื่อนำผลมาแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอน
 5. การสาธิตการสอน ให้โอกาสครูที่มีความรู้ความสามารถ สาธิตการสอนให้ครูผู้อื่นได้ดูแล้วนำไปปฏิบัติ
 6. การนิเทศด้วยการให้คำปรึกษาหารือเป็นรายบุคคลหรือเป็นหมู่ นำปัญหาส่วนตัวหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับส่วนรวมมาร่วมกันแก้ปัญห
- แล้วนำผลไปปฏิบัติเพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน

7. การจัดประชุมปฏิบัติงานต่าง ๆ เพิ่มพูนความรู้ให้กับครูส่วนใหญ่ จัดอบรมภาคฤดูร้อน บรรยาย หรืออภิปรายทางวิชาการ

8. การจัดสัมมนาครูเกี่ยวกับวิธีสอน พัฒนาการของเด็ก การใช้สื่อ อุปกรณ์ และนวัตกรรมอื่น ๆ

9. การจัดการนิเทศเป็นคณะ คือ ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ หัวหน้าหมวดวิชา ครู วิชาการ ร่วมกันวางแผนเพื่อแก้ปัญหาในการเรียนการสอน เชิญผู้มีความรู้ด้านการนิเทศ เช่น สศึกษานิเทศก์ กำหนดมาตรฐานในด้านต่าง ๆ และให้คำปรึกษาแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อคณะ

10. การให้ไปฝึกงาน ส่งครูเฉพาะสาขาวิชาไปพัฒนาการฝึกงานให้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านมากขึ้น เพิ่มพูนความรู้มากขึ้น

แฮร์ริส และแมคอินไทร์ (สัจด์ อุทรานันท์, 2530, หน้า 90 อ้างอิงจาก Harris & McIntyre, 1969, pp. 232-265) และแฮร์ริส (Harris, 1985, pp. 68-87) ได้กล่าวถึงกิจกรรมที่ใช้ในการนิเทศภายในโรงเรียน ได้แบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้ คือ

1. กิจกรรมที่ผู้นิเทศเป็นผู้ปฏิบัติ ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูล การจัดทำเครื่องมือ การทำการสอน

2. กิจกรรมที่ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศปฏิบัติร่วมกัน ได้แก่ การประชุม การอภิปราย การสนทนา การสัมมนา

3. กิจกรรมที่ผู้รับการนิเทศเป็นผู้ปฏิบัติ ได้แก่ การฟัง การดู การอ่าน การเขียนเขียน การทัศนศึกษา การปฏิบัติตามคำแนะนำ และบทบาทสมมติ

กิจกรรมนิเทศที่สามารถจัดขึ้นภายในโรงเรียนประถมศึกษาชั้นนั้น ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 19) ได้เสนอกิจกรรมหรือกลวิธีให้ผู้นิเทศใช้นิเทศในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 8 กิจกรรม คือ

1. การประชุมครูก่อนภาคเรียน
2. การสังเกตการสอน
3. การให้ศึกษาคำรา เอกสารการสอน
4. การให้คำปรึกษาหารือ
5. การสนทนาวิชาการ
6. การสาธิตการสอน
7. การพาไปศึกษาดูงาน
8. การบริหารเอกสารวิชาการ

ด้านรูปแบบการนิเทศ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 18) ได้กล่าวถึงรูปแบบการนิเทศที่ใช้ปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การนิเทศทางตรง และการนิเทศทางอ้อม

การนิเทศทางตรง คือ ผู้นิเทศทำการนิเทศต่อครูหรือผู้รับการนิเทศโดยตรงไม่ต้องผ่านสื่อชนิดอื่น เช่น การปรึกษาหารือ การสังเกตการสอน การประชุม เป็นต้น

การนิเทศทางอ้อม คือ การนิเทศโดยใช้สื่อเป็นตัวกลางในการนิเทศ เช่น นิเทศทางวิทยุ โรงเรียน โทรทัศน์ หรือส่งเอกสารให้ศึกษาค้นคว้า เป็นต้น

อีกแง่หนึ่ง เมื่อพิจารณาทางด้านผู้รับการนิเทศ สามารถแบ่งรูปแบบการนิเทศออกเป็น 2 ลักษณะเช่นกัน คือ

1. การนิเทศเป็นรายบุคคล หมายถึง การได้รับการนิเทศครั้งละ 1 คน เพื่อชี้แนะช่วยเหลือโดยตรงต่อผู้รับการนิเทศ เช่น ให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งงานให้ทำ มอบหมายงานให้ค้นคว้า เป็นต้น

2. การนิเทศเป็นกลุ่ม หมายถึง การให้การนิเทศครั้งละหลาย ๆ คน เช่น สนทนา วิชาการ ประชุมปฏิบัติการ ค้นคว้าวิจัย การสร้างสื่อ การอบรมสัมมนา เป็นต้น

สมาคมศึกษานิเทศก์แห่งประเทศไทย (2525, หน้า 28-29) ได้สรุปรูปแบบ เทคนิค ที่นิยมใช้นิเทศภายในโรงเรียนของศึกษานิเทศก์ กระทรวงศึกษาธิการ มี 4 ลักษณะ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การเข้าเยี่ยมโรงเรียน ห้องเรียน การแนะนำครูเมื่อมีปัญหาในด้านการจัดการเรียนการสอน คุณภาพการศึกษาต่ำ

รูปแบบที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพของครูผู้นิเทศ อบรมครูประจำการด้วยวิธีการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสม เช่น การประชุม การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การบรรยาย การสาธิต เป็นต้น

รูปแบบที่ 3 การใช้เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ การผลิตสื่อ ผลิตเอกสาร คู่มือครู ชุดการสอน แบบเรียนสำเร็จรูป

รูปแบบที่ 4 การศึกษา ค้นคว้า ทำการวิจัยปฏิบัติการ การศึกษา และทดลองต่าง ๆ ที่จะทำให้อุทิศเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนของเด็กนักเรียน เช่น การทดลองวิธีสอนแบบต่าง ๆ การสร้างสื่อประสม นวัตกรรมการศึกษา เป็นต้น

ด้านการประเมินผลการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียน เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการทั้งหมด ในการจัดดำเนินการนิเทศ มีความสำคัญซึ่งจะทำให้ทราบว่าการปฏิบัติการนิเทศได้บรรลุผลเพียงใด ตรงตามจุดมุ่งหมายหรือไม่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529, หน้า 28) ได้กล่าวถึง การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียนไว้ว่า การประเมินผล และการรายงานตัว ผู้นิเทศ ควรประเมินผลตั้งแต่เตรียมงานก่อนปฏิบัติงาน เมื่อเริ่มปฏิบัติงานระหว่างปฏิบัติงาน และเมื่อ สิ้นสุดโครงการ การประเมินผลนี้ผู้บริหารอาจจะไม่ได้ประเมินผลก่อนปฏิบัติการณ์เทศหรือไม่ได้ ประเมินผลขณะปฏิบัติการณ์เทศ ซึ่งการประเมินผลทั้งก่อน และขณะปฏิบัติการณ์นั้นก็ เป็น ความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจะได้ข้อมูลที่แท้จริง

สรุปได้ว่า การประเมินผลการนิเทศเป็นการทำงาน รวบรวมข้อมูลโดยใช้สื่อ และ เครื่องมือ แล้วนำมาวิเคราะห์ตัดสินคุณค่าตามเกณฑ์ที่กำหนด การรายงานผลเป็นการสรุปผล การดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน และเมื่อสิ้นสุดแผนงานหรือโครงการ เสนอต่อผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจน ผู้บังคับบัญชาได้ทราบปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อความช่วยเหลือ และสนับสนุน การปฏิบัติงานต่อไป

การปฏิบัติงานทั้ง 5 ขั้นตอนของกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียน ทำให้ทราบว่า กระบวนการนิเทศเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูผู้สอน โดยมี วัตถุประสงค์หลักที่สำคัญ คือ การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้สูงขึ้น จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการนิเทศเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้งานในความรับผิดชอบของผู้บริหารดำเนิน ไปด้วยดี มีมาตรฐานตามที่กำหนดไว้

ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

สถานการณ์ในตำแหน่ง สำหรับการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่ง มีดังนี้

สินีสุข วิหะประสาท (2533, หน้า 93) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการนิเทศภายใน ด้านวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี พบว่า ปัญหาการนิเทศภายในด้านวิชาการของข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกัน คือ ผู้บริหารและ ครูผู้สอนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

บุญยัง จันทรวงศ์ (2535) ได้ศึกษาพบว่า ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดเพชรบุรี ของข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกัน คือ ผู้บริหารและครูผู้ สอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมศักดิ์ เจริญสุข (2542) ได้ศึกษาพบว่า ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว ของข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกัน คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิจัยดังกล่าว มีทั้งการสนับสนุนว่าตัวแปรด้านตำแหน่งมีผลต่อปัญหาการนิเทศภายในและไม่มีผลต่อการนิเทศภายใน จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาว่าตัวแปรด้านตำแหน่งมีผลต่อปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนหรือไม่

ประสบการณ์ในการทำงาน ได้มีผู้ที่ให้ความหมายของประสบการณ์ไว้หลายท่าน ดังนี้ วิฑูรย์ พรหมมิ (2543) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า พบว่า ปัญหาการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนระหว่างครูผู้สอนที่มีประสบการณ์น้อย และมีประสบการณ์มาก โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

กันยา สุวรรณแสง (2532, หน้า 81-82) กล่าวว่า ประสบการณ์ย่อมก่อให้เกิดความรู้ ความชำนาญ ทักษะ ทักษะคิด นำใจ ทุกคนได้รับประสบการณ์ไม่เท่าเทียมกัน ผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่าจะเรียนรู้และปฏิบัติงานได้เป็นผลสำเร็จกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย และประสบการณ์ทำให้คนรู้ว่าอะไรเป็นความเสี่ยง มีความกล้าเผชิญปัญหาได้ดี ทั้งช่วยพัฒนาความคิด สามารถเลือกทางเลือกได้ดี และพบว่าประสบการณ์เป็นปัจจัยช่วยให้ปฏิบัติงานดีขึ้น

เทียมจันทร์ ชวลินธุ์ (2539) ได้ศึกษาปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน มีทัศนคติต่อปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสุพิน นาคศรี (2536, หน้า 6) กล่าวว่า ครูที่มีประสบการณ์ต่างกันจะมีปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนต่างกัน นอกจากนี้ ผลการวิจัยของ ทาร์เตอร์ (Tater, 1994) ในเรื่องความพึงพอใจในงานกับความผูกพันร้ดต่อองค์การของอาจารย์วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยในรัฐนิวเจอร์ซีย์ ได้ยืนยันเช่นกันว่า ลักษณะงานด้านทักษะที่หลากหลายเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันร้ดต่อองค์การ

โดยสรุปประสบการณ์ในการทำงาน เป็นตัวแปรที่มีผลหมายถึงระยะเวลาของการทำงาน ความชำนาญ ในการปฏิบัติงาน ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน และความเข้าใจในงานประจำที่ปฏิบัติภายใต้ระเบียบหรือหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ประสงค์ เทพศิริ (2531, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัญหาการนิเทศการสอนภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า

ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา มีปัญหาการนิเทศการสอนภายในโรงเรียน ในด้านกระบวนการนิเทศ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ

ขั้นการวางแผนการนิเทศ ขั้นการสร้างสื่อ และเครื่องมือการนิเทศ ขั้นการปฏิบัติการนิเทศ
ขั้นการประเมินผล และรายงานผล อยู่ในระดับปานกลาง

ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งทางการบริหารต่างกัน
มีปัญหการนิเทศการสอนทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน

ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีปัญหการนิเทศ การสอน
ภายในโรงเรียน ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน
ด้านการวางแผน และกำหนดแนวปฏิบัติการนิเทศการสอน ด้านการสร้างสื่อ เครื่องมือ และ
การนิเทศการสอน ไม่แตกต่างกัน

สุชาติ ศรีสุวรรณ (2528) ศึกษาเรื่อง การจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย จากกลุ่มตัวอย่างประชากร จากผู้บริหาร 450 คน และ
ศึกษากระบวนการดำเนินงานนิเทศการศึกษา จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนเช่นกัน
จำนวน 37 คน ด้วยการสัมภาษณ์แบบนี้มีโครงสร้างเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานนิเทศ
การศึกษาภายในโรงเรียน และศึกษาจากเอกสารของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการ
ในการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ผู้บริหารส่วนใหญ่ใช้วิธีร่วมกับคณะครูกำหนด และ
จัดทำแผนงานโครงการขึ้น และชี้แจงแผนงานโครงการด้วยการแจกโครงการให้ครูทุกคนศึกษา
มอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบแผนงานและโครงการเป็นคณะบุคคล และใช้วิธีการปฏิบัติงานร่วมกัน
โดยมีผู้บริหารโรงเรียนและครูที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะเรื่องนั้น ๆ เป็นผู้ให้ความรู้
ความเข้าใจในการปฏิบัติงานแก่คณะครูด้วยการประชุมชี้แจง ส่วนการสร้างขวัญกำลังใจ
แก่ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ใช้วิธียกย่องชมเชยในที่ประชุม และพิจารณาความดีความชอบให้เป็น
กรณีพิเศษภายหลังจากการปฏิบัติงาน และใช้วิธีประเมินผลงานด้วยการสังเกต และสอบถาม
จากการปฏิบัติงานของครู ในการปฏิบัติงาน และในที่ประชุมสำหรับปัญหาอุปสรรคในการจัด
การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน โรงเรียนส่วนมากยังขาดแคลนวิทยากร แหล่งวิทยากรสำหรับ
ให้ครูศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ครูยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการนิเทศการศึกษาภายใน
โรงเรียน ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และขาดการยอมรับจากคณะครูในโรงเรียน โรงเรียนได้รับ
งบประมาณน้อย และได้รับช้า ไม่ทันต่อการดำเนินงานของโรงเรียน ขั้นตอนการเบิกจ่าย
งบประมาณซับซ้อนเกินไป ทำให้การปฏิบัติงานไม่คล่องตัว และได้รับวัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพต่ำ
ทั้งยังไม่ตรงกับความต้องการของโรงเรียน

สุนทร ไกลมี (2528) ศึกษาเรื่อง การจัดการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงาน
การประถมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี โดยศึกษาจากกลุ่มประชากร ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน
435 คน ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า โรงเรียนประถมศึกษาทุกขนาด และสภาพที่ตั้งของโรงเรียนจัด

ให้มีการนิเทศภายในชั้น 3 ประเภท คือ งานด้านวิชาการ หรือการเรียนการสอนภายในโรงเรียน โดยตรง งานด้านพัฒนาครูและงานด้านสนับสนุน และบริการด้านการเรียนการสอน ส่วนกระบวนการจัดดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนปรากฏว่าโรงเรียนส่วนมากได้ปฏิบัติตาม ขั้นตอนต่าง ๆ 5 ขั้นตอน คือ

การวางแผน ผู้บริหารได้ประชุมครูทั้งหมดเพื่อร่วมกันพิจารณากำหนดงานโครงสร้างของโรงเรียน และมอบหมายงานให้มีผู้รับผิดชอบนำไปปฏิบัติ

การสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน ก่อนปฏิบัติงานผู้บริหารได้มีการประชุมเพื่อซักซ้อมความเข้าใจในการปฏิบัติงาน

การดำเนินงาน ผู้บริหารเป็นผู้ติดตามการปฏิบัติงานในลักษณะของการประชุมปรึกษาหารือ กำหนดวิธีการปฏิบัติงาน ให้การสนับสนุนและบริการด้านวัสดุอุปกรณ์

การสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ได้มีการยกย่องชมเชยให้ความชอบเป็นกรณีพิเศษหลังการปฏิบัติงานโครงการเสร็จสิ้นแล้ว

การประเมินผลการปฏิบัติงาน ผู้บริหารเป็นผู้ดำเนินการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยใช้การสังเกต และสรุปผลจากการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ

ส่วนปัญหาอุปสรรคที่พบจากการดำเนินงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนที่มีโรงเรียนจำนวนมากที่สุดระบุ คือปัญหาและอุปสรรคด้านบุคลากรและการจัดการในเรื่องโรงเรียนขาดแคลนวิทยากร หรือแหล่งวิชาการที่จะให้ความรู้แก่ครู เพื่อนำไปใช้ในการจัดดำเนินงานของโรงเรียน โดยโรงเรียนระบุสาเหตุว่าเป็นเพราะวิทยากร และแหล่งวิชาการอยู่ห่างไกลโรงเรียนเกินไป สำหรับผลกระทบของปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการจัดการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนจำนวนมากที่สุดระบุว่า จัดการนิเทศภายในโรงเรียนได้ แต่ไม่มีประสิทธิภาพดีพอ

สมจิตร อุดม (2532, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง พบว่า ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นของผู้นิเทศทั้ง 6 ด้าน พบปัญหา 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. โครงการนิเทศภายในโรงเรียนปฏิบัติไม่ต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา และปฏิบัติไม่บรรลุวัตถุประสงค์
2. การนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษาขาดการวางแผน ไม่มีขั้นตอนในการปฏิบัติที่แน่นอน
3. การจัดกิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน ส่งเสริม แก่ครูผู้สอนน้อยเกินไป ขาดการกำหนดเวลา และตารางปฏิบัติงานในการนิเทศภายใน

4. การประเมินผลการนิเทศภายในโรงเรียนไม่ต่อเนื่อง ขาดการควบคุม กำกับและติดตามผล และด้านรูปแบบการนิเทศ และเวลาในการนิเทศไม่มีปัญหา

อำพล สัมครการ (2535, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัญหาการนิเทศภายใน ตามทรงสนะของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี พบว่า

การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยปัญหาการนิเทศภายใน ตามทรงสนะของครูผู้สอน พบว่า ปัญหาในการสร้างเครื่องมือนิเทศอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาเกี่ยวกับเทคนิค และวิธีการนิเทศอยู่ในระดับปานกลาง และระดับน้อยอย่างละเท่า ๆ กัน ส่วนปัญหาอื่น ๆ มีอยู่ในระดับน้อย ส่วนปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ การประเมินผลแตกต่างกัน วิธีการนิเทศแตกต่างกัน

งานวิจัยต่างประเทศ ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาไว้ดังนี้

เคป (Cave, 1992, p. 996) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารการประถมศึกษาในท้องถิ่น เปรียบเสมือนการนิเทศการสอน จุดมุ่งหมายของการศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์การนิเทศการสอนของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษานอกเมือง รัฐนิวเจอร์ซีย์ โดยใช้การประเมินผลการปฏิบัติการนิเทศการสอนโดยการเปรียบเทียบ ประเมินบทบาทในการนิเทศการสอน โรงเรียนในเมืองและโรงเรียนนอกเมือง ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นทัศนะของครูใหญ่และวิธีการสำรวจการนิเทศโดยใช้แบบสอบถามเพื่อการวิจัยของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย และใช้ผลการวิจัยของมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ซึ่งผลของการศึกษาจากการตอบของครูประถมศึกษา 380 คน ครูใหญ่ จำนวน 30 คน มีผลการวิจัยพบว่า การศึกษาชี้ประเด็นให้เห็นบทบาทของครูประถมศึกษาในการนิเทศการสอน ผู้บริหารโรงเรียนมีทัศนะต่อการนิเทศมาก ขณะเดียวกันทัศนะของครูก็เห็นสอดคล้องกับผู้บริหาร ยังมีข้อเสนอว่าผู้บริหารโรงเรียนในส่วนกลาง ควรนำข้อเสนอนี้มาพิจารณาปฏิบัติการนิเทศในปัจจุบันคือ โรงเรียนในเมืองควรใช้การนิเทศแบบร่วมมือกันทำงาน ใกล้ชิดกัน พยายามให้เห็นคุณค่าของการนิเทศให้มากขึ้น ควรทำความเข้าใจการนิเทศการสอน บทบาทในการนิเทศด้วย

ดันแกน (Dungan, 1993, p. 2006) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลการศึกษา ประชากรและการยอมรับตามยุทธศาสตร์ควบคุมการนิเทศในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้ว่าต้นแบบของการนิเทศขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ของศึกษานิเทศก์และครูในการประชุม ปรับปรุงความชำนาญการ จุดมุ่งหมายของการวิจัยแสดงรายละเอียดซึ่งเป็นเป้าหมายของการประชุมนิเทศในรายงานการศึกษาเป็นการสำรวจการสื่อสาร การประชุมระหว่างการนิเทศจากส่วนกลางและการฝึกฝนของครูใหญ่ 4 ตำบล ใน 4 รัฐของภาคตะวันออกเฉียงใต้ เป็นการวิเคราะห์โครงสร้างพื้นฐานทางด้านภาษาศาสตร์ และการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคำพูด

ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการศึกษาประชากรและการรับรู้ มีนัยสำคัญทางสถิติในภาพรวมของภาษาศาสตร์ การนิเทศการศึกษาและการควบคุมรูปการณ์เป็นปฏิสัมพันธ์กัน ผลของการวิจัยได้เสนอแนะยุทธศาสตร์ในการสื่อสาร จุดหมายและปฏิสัมพันธ์ของการสื่อสาร

ลูคัส (Lucas, 1993, p. 758) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาของศูนย์การประเมิน สำหรับความร่วมมือของคณะครู จุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นการสืบสวนพัฒนา ทดสอบ ประเมินในความร่วมมือที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของคณะครู เพื่อใช้ประเมินทางเลือกสำหรับ นักเรียนครูในการปฏิบัติงานนิเทศเพื่อเป็นพื้นฐานของโรงเรียนสำหรับการออกไปรับรองการนิเทศ การศึกษาโดยศูนย์การประเมินใช้ข้อมูล 40 ตัว กระดาษและดินสอ ทดสอบความรู้ในการนิเทศ การสอน เป็นการทดสอบความรู้ การทำแบบฝึกหัด การวางแผน การวัดผล

ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติของคณะครูในการตอบสนองไม่สอดคล้องกันในกลุ่มใน เพศและในระดับการปฏิบัติ ไม่มีนัยสำคัญความแตกต่างที่พบระหว่างกลุ่มหรือการยอมรับในเพศ หรือในระดับการจ้างงานสำหรับศูนย์การประเมินทั้งหมดมีความแตกต่างอยู่บ้างเหมือนกัน ในการวางแผนการนิเทศและการปฏิบัติที่เป็นเกณฑ์เมื่อไม่มีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งบทสรุปของศูนย์การ ประเมินเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้สำหรับการฝึกบุคลากรในการนิเทศการสอนในโครงการประชุม ต่าง ๆ ต่อไป

คลอเดต (Claudet, 1994, p. 2814) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจโครงสร้างองค์การ ของการนิเทศการสอน จุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินการสำรวจธรรมชาติของการนิเทศการสอนใน โรงเรียนโดยการสร้างรูปแบบของการนิเทศและองค์การ

ผลการวิจัยพบว่า องค์การในการนิเทศสามารถวัดโดยปริมาณได้ การวัดบรรยากาศของ องค์การและการนิเทศในโรงเรียนมีประโยชน์ในการจัดบรรยากาศองค์การ และการนิเทศใน โรงเรียนมีประโยชน์ในการจัดบรรยากาศองค์การและบรรยากาศในการนิเทศ ในการวัดปริมาณใน การนิเทศชี้ให้เห็นการวิเคราะห์ทางด้านคุณภาพ และมีการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นในการวิจัยครั้ง นี้ การวัดปริมาณของบรรยากาศองค์การเป็นตัวแปรอิสระและตัวแปรตามก็คือประสิทธิผลของ องค์การ

คิว (Dew, 1994, p. 2815) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาททาง ความรู้ในกระบวนการนิเทศ จุดมุ่งหมายของการศึกษา เป็นการศึกษาทัศนคติของครูเกี่ยวกับความรู้ ในการนิเทศการสอนโดยอาศัยข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ครูผู้สอนในโรงเรียน นอกเมืองรัฐแมรีแลนด์ จำนวน 120 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอนและมีวุฒิทางการศึกษาเห็นว่า ความรู้ใน การนิเทศการสอนเป็นสิ่งจำเป็น

2. ความเห็นของครูเกี่ยวกับความรู้ด้านการนิเทศการสอนมีความจำเป็นและมีการเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากวิธีการปฏิบัติการนิเทศความรู้และการนิเทศมีความจำเป็น

3. ครูที่มีวุฒิสถาบันต่าง ๆ และสำเร็จการศึกษาจากสาขานั้น ๆ มีความเห็นว่าศึกษานิเทศก์ควรมีความรู้ในการพัฒนาเด็กพอ ๆ กับความรู้ในเนื้อหาการนิเทศการสอน

4. ครูที่มีประสบการณ์เห็นว่าศึกษานิเทศก์ควรมีความรู้ในเรื่องที่นิเทศ คนที่เป็นครูใหม่ต้องมีความสามารถในการปกครองชั้นเรียนซึ่งสิ่งนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

เขา (Chao, 1994, p. 886) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ระดับคุณภาพของการแสดงความคิดเห็น รูปแบบการจัดการสำหรับการนิเทศการสอน ในการเรียกร้องและเทคนิคการวิจัยนี้นำไปสู่การเชื่อมโยงและแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการแนะนำที่มีคุณภาพสำหรับเทคนิคความถนัดและการรายงานวรรณกรรมสำหรับการบริหารแบบมีส่วนร่วม การนิเทศการสอน การใช้เทคนิคเคลไฟ และจุดหมายของการสำรวจเป็นความเกี่ยวข้องในรูปแบบอักษรย่อ การศึกษาเทคนิคเคลไฟ การบริหารแบบมีส่วนร่วม การนิเทศการสอนเป็นการนำไปสู่แบบการปรับปรุง

ผลการวิจัยพบว่า อาชีพที่ประสบความสำเร็จต้องมีการใช้ทักษะคิดเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์ นักวิจัยได้ใช้ตัวแปรอิสระและตัวแปรควบคุม โดยตั้งไว้ 6 สมมติฐานซึ่งได้รับการทดสอบและการตัดสินใจ การใช้รูปแบบมีคุณภาพเป็นความสำเร็จ มีการยอมรับในระดับมาก

เคิร์น (Kem, 1995, p. 2009) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพรรณนาของการใช้พฤติกรรมนิเทศโดยประธานและผู้อาวุโสของนักธุรกิจ วิศวกรรม สุขภาพในการเลือกของวิทยาลัยเทคนิคในรัฐโอไฮโอ จุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นการศึกษาเชิงพรรณนาเป็นสิ่งที่เสนอความสำเร็จของพฤติกรรม โดยการนิเทศจากศึกษานิเทศก์อาวุโสหรือตำแหน่งประธานผ่านไปยังนักธุรกิจ วิศวกรรมและสุขภาพในการเลือกการสื่อสารในวิทยาลัยเทคนิคของรัฐโอไฮโอ เป็นการศึกษานี้ใน 4 วิทยาลัย กับประธานจำนวน 11 ระดับด้วยกัน พร้อมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้า 30 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของพวกนักธุรกิจ วิศวกรรมและพวกนักดูแลสุขภาพ ซึ่งเป็น 4 ตัวเลือกของรัฐโอไฮโอ ได้รับการตอบสนองมา 51.1 เปอร์เซ็นต์ คณะกรรมการแห่งรัฐโอไฮโอแบ่งวิทยาลัยออกเป็นวิทยาลัยที่อยู่ในเมืองเล็กและวิทยาลัยที่อยู่ในเมืองใหญ่

ผลการวิจัยพบว่า องค์การที่มีรูปแบบเป็นทางการถ้าผู้นำมีประสิทธิภาพก็สามารถเปลี่ยนแปลงทฤษฎีและความพึงพอใจของลูกค้าได้ รวมทั้งการสื่อสาร การนิเทศที่ได้รับการยอมรับคือ การนิเทศการสอน การสื่อสารระหว่างบุคคล ทักษะการฟัง การจัดการศึกษาในส่วนที่มีความรู้และไม่มีความรู้ ประสบการณ์การศึกษา บทบาทในอาชีพถือว่าเป็นสิ่งธรรมดาที่จะต้องจัดให้มีสำหรับการนิเทศการศึกษา

มูรานกิ (Murangi, 1996, p. 2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนิเทศการสอนในนามิเบีย การศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาและการยอมรับในการนิเทศการสอน

จุดมุ่งหมายของการศึกษา เป็นการตัดสินใจการนิเทศการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในนามิเบียและความสัมพันธ์ของครูในการพัฒนา ผลการศึกษาทำให้เข้าใจในเรื่องทฤษฎีการปฏิบัติการนิเทศการสอนและพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับครูและศึกษานิเทศก์

ผลการวิจัยพบว่า การยอมรับในการนิเทศการสอนของครูได้รับการยอมรับน้อย ครูไม่ได้รับการนิเทศ จุดหมายหลักสำคัญที่สุดสำหรับครูคือการได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ครูมีความรู้สึกต้องการความช่วยเหลือในการพัฒนาทักษะเทคนิคการนิเทศการสอน ครูและศึกษานิเทศก์รู้สึกว่า การนิเทศมีความจำเป็น แนวคิดในการศึกษาและบทบาทในการนิเทศในนามิเบีย ทำให้แรงจูงใจของครูมีการยอมรับในการเรียนรู้และพัฒนาการกระทำ มีผลต่อความเป็นอยู่ในอาชีพครู การนิเทศการสอนในนามิเบียมีการเปลี่ยนแปลงด้านปรัชญา สมัยก่อนมีนโยบายควบคุมครู ซึ่งปัจจุบันเป็นแบบประชาธิปไตย การนิเทศเป็นความต้องการของการปฏิรูปการศึกษา การนิเทศจะเป็นส่วนช่วยปรับปรุงการศึกษา ศึกษานิเทศก์เป็นผู้คอยแนะนำเสนอแนวคิดใหม่ รวมทั้งประเมินผลการทำงานของครูด้วย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศพอสรุปได้ว่าการนิเทศภายในโรงเรียนมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แต่การดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจนัก ยังมีปัญหาอุปสรรคอยู่อีกหลายอย่าง ซึ่งได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้รับการนิเทศ การขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศ ตลอดจนขาดการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและไม่เป็นไปตามขั้นตอน ฉะนั้นการศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานการนิเทศภายในจึงมีความจำเป็นที่ครูผู้สอนจะได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการนิเทศภายในโรงเรียนไปประยุกต์ใช้ในการสอนของตนตามเป้าหมายของหลักสูตรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ทำให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพ อันจะส่งผลถึงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวมของประเทศชาติต่อไป